

Јазикот и негирањето на македонскиот етнички идентитет

Од Виктор Бивел

Превод од Англиски: Мане Јаковлески

Јазикот и негирањето на македонскиот етнички идентитет, труд презентираан на Конференцијата 2021 на Меѓународната асоцијација на научници за геноцид, коорганизирана со Универзитетот во Барселона, Шпанија, 19–23 јули 2021 година.

Ви благодарам за можноста да зборувам за јазикот и негирањето на македонскиот етнички идентитет.

Постои долга историја на влади, а особено на грчката влада, кои го користат јазикот за да се обидат да го променат идентитетот на Македонците во нешто помалку македонско или немакедонско.

Одличниот извештај на Human Rights Watch од 1994 година, „Негирање на етничкиот идентитет: Македонците во Грција“, содржи речник на зборови за негирање што грчката влада го развила во текот на повеќе од еден век за да им го негира етничкиот идентитет на Македонците во Грција. Во оваа презентација сакам да одам чекор понатаму и да разгледам како грчката влада го вовела и се обидела да го воведо овој речник и во други држави и на меѓународни форуми.

Ова однесување има корени во прашањето како ќе изгледа Македонија по падот на Отоманската империја.

За разлика од другите балкански региони, на Македонија ѝ беше одбиено самоуправување. Наместо тоа, во 1912–13 година соседните држави – Грција, Бугарија и Србија – извршија инвазија. Победниците и нивните сојузници оваа инвазија ја нарекуваат Балкански војни. Македонците ја нарекуваат Македонски геноцид. Бруталноста на војните/геноцидот ја шокираше Европа. Во Извештајот на Карнеги од 1914 година за бугарската и српската војска, а особено за грчката војска, се вели дека „целта на овие вооружени судири... секогаш и насекаде била иста – целосно истребување на туѓо население“. Иако терминот геноцид сè уште не бил создаден, фразата „целосно истребување на туѓо население“ веројатно и денес е најпрецизниот опис на геноцидот во неговата најлоша форма.

Заедно со територијата, грчката влада доби и огромно негрчко население. Македонија беше мултикултурна земја. Имаше автохтоно македонско население и многу други етнички групи. Наместо да ја остави новоименуваната „грчка

Македонија“ мултикултурна, грчката влада започна процес на нејзино правење монокултурна преку асимилација, етничко чистење и колонизација. Овие политики беа потпомогнати со развојот на обемен речник на етничко негирање насочен против Македонците. Долга листа од овие зборови и фрази се содржани во мојот труд „Грчкиот јазик на културниот геноцид“.

По многу децении на ваква репресија, извештајот на Human Rights Watch од 1994 година заклучи дека „грчката влада го негирала етничкиот идентитет на етничкото македонско малцинство, со што ги прекршила меѓународните закони и договори за човекови права“. Извештајот ги сумираше многуте техники на грчката влада за негирање на македонскиот идентитет и култура. Тие вклучуваат:

За идентитетот: Извештајот забележа „изразена клима на страв, во која многу етнички Македонци не сакаат да го истакнат својот македонски идентитет или отворено да ги искажат своите ставови“. Владата не ги нарекува етничките Македонци за Македонци, туку „двојазични“, „славофонски Грци“, „славофони“, „говорители на словенски“, „славомакедонци“, „Словени“ и „допии“, што на грчки значи „локални“. Дополнително, владата ги смени топонимите и личните имиња од македонски во грчки. Луѓето и новороденчињата мора да имаат грчки имиња; не смеат да имаат македонски имиња.

За јазикот: „Наставата на македонскиот јазик не е дозволена.“ Иако Македонците својот јазик го нарекуваат македонски, грчката влада го нарекува „идиом“ или „славомакедонски јазик“. Историски, репресивните мерки вклучувале забрана на јазикот, задолжителна настава на грчки јазик, казни и тепање на многумина кои зборувале македонски. Од 1951 година, во Грција нема прашање за јазикот во пописите.

Извештајот исто така опишува бројни репресивни мерки, двојни стандарди и вознемирување на Македонците во однос на политиката, религијата, вработувањето, културното изразување, слободата на изразување и активистите за човекови права. Речиси сите овие репресивни мерки се сè уште на сила и денес.

Како што споменав, сега сакам да разгледам како грчката влада го прошири ова негирање на етничкиот идентитет и врз други Македонци, како оние од Република Македонија, и во други држави и меѓународни арени – понекогаш успешно, а понекогаш не. На сите нивоа на влади, организации и индивидуални односи, постојат илјадници примери на грчката влада, нејзините поддржувачи и националистичката дијаспора кои го блокираат или се обидуваат да го блокираат изразувањето на македонскиот етнички идентитет. Од тие примери, ќе разгледам четири.

Најпознатиот пример започна во 1993 година, кога приемот на Република Македонија во Обединетите нации беше условен со прифаќање на наводно „привремената

референца“ „Поранешна Југословенска Република Македонија“. Фактот што Македонија не беше примена под своето уставно име ги прикажа Обединетите нации во нивното најлошо светло – тие го прекршија првиот член од сопствениот Меѓународен пакт за граѓански и политички права: правото на самоопределување.

Како дојде до тоа?

Сликата не е целосно јасна, но знаеме дека Обединетите нации не се демократска организација. Тие се управувани од Советот за безбедност со пет члена. Членството на Македонија не беше ставено на гласање меѓу земјите-членки. Во тој контекст, вреди да се напомене дека околу 140 држави ја признаа Република Македонија под нејзиното уставно име – јасно мнозинство од земјите во светот.

Објавата дека Македонија ќе се приклучи под „привремената референца“ дојде од Советот за безбедност. Па кои беа или кој беше политичкиот поддржувач на Грција во Советот?

Медиумските извештаи од тоа време укажуваат дека тоа била Франција. Со текот на времето, четири од петте членки на Советот за безбедност билатерално ја признаа Македонија под нејзиното уставно име – Русија, Кина, Соединетите Американски Држави и Велика Британија. Единствената што не го стори тоа беше Франција.

Академикот Лоринг Данфорт наведува дека Франција ја предложила привремената референца и исто така предложила Македонија и Грција да влезат во медијација. Ако е така, тогаш Франција ја отвори вратата Грција да го претвори едностраното прашање во билатерално и меѓународно прашање и Македонија да биде принудена да прави компромис со своето самоопределување.

Интересно, по потпишувањето на Преспанскиот договор во 2018 година, токму Франција во 2019 година стави вето на почетокот на преговорите на Македонија со ЕУ, со што ѝ ја отвори вратата на Бугарија да ја уценува Македонија барајќи компромиси околу македонскиот јазик и идентитет.

Проблемот со преговорите за името на Македонија беше тоа што Грција имаше долгогодишна историја на негирање на македонскиот идентитет и дека секоја варијација на името Македонија директно ќе влијае врз македонскиот идентитет.

Македонците ова многу добро го разбираа, поради што силно се спротивставуваа на процесот во ОН. Тоа беше јасно и од начинот на кој се користеше наводно привремената референца. Грција и нејзините поддржувачи ја претворија референцата „Поранешна Југословенска Република Македонија“ во акронимот „FYROM“ и го користеа „FYROM“ како начин целосно да ја исфрлат Македонија и македонскиот идентитет од името. Го користеа насекаде, иако наводно беше наменето само за внатрешна употреба во

ОН. Дополнително, ѝ дадоа кредибилитет тврдејќи дека станува збор за име официјално одобрено од ОН, без да напоменат дека можеби само една држава – членка на Советот за безбедност – стоела зад тоа. Обединетите нации не ги осудија овие практики.

Посредуваните разговори беа еуфемистички наречени „спор за името“, но во реалноста тие беа процес на етничко негирање. Со иницирањето на преговорите за името и со тоа што не го осудија злоупотребувањето на привремената референца, Обединетите нации му дадоа свој печат на обидот за етничко негирање.

Спротивно на тоа, пријателите на Македонија и оние кои ја разбраа неправдата што се случуваше ги користеа имињата Македонија, Република Македонија, FYR Македонија или Македонија (FYR), со што го задржуваа зборот Македонија во името.

Процесот во ОН доведе до Преспанскиот договор, за кој западните сили тврдеа дека ќе го заврши грчкиот спор. Но, од гледна точка на огромното мнозинство Македонци ширум светот, Преспанскиот договор беше недемократски и претставува сеопфатен неуспех.

Тој започна со финансирана од САД и ЕУ „шарена револуција“ која отстрани популарна и демократски избрана македонска влада. Истата партија победи и на следните избори, но ѝ беше одземена власта кога САД и ЕУ им наредија на нејзините традиционални албански коалициски партнери да ја поддржат поразената опозициска партија. Така, партијата што ги изгуби изборите беше инсталирана на власт и кај Македонците се смета за марионетска влада на САД и ЕУ. И покрај тоа што тврдеше дека нема да има промена на името, таа влада започна преговори што доведоа до Преспанскиот договор.

Новото име, Северна Македонија, беше ставено на референдум и беше поразено. Масовна кампања за бојкот доведе излезноста значително да не го достигне прагот од 50 проценти потребен за референдумот да биде валиден. Излезноста беше само 36,8 проценти, а само 33,7 проценти од запишаните гласачи гласаа за новото име. Голем дел од нив беа етнички Албанци, а не Македонци. Сепак, САД, ЕУ и македонската влада веднаш го прогласија референдумот за успех. Владата немаше 80 пратенички гласови од вкупно 120 за промена на Уставот, а медиумите објавија дека ги обезбедила преку поткуп и уцени, вклучително и врз опозициски пратеници кои претходно биле затворени и во тој момент се наоѓале во затвор.

Така, грчкиот двоен стандард кон Македонците преовлада.

Додека другите народи имаат право на самоопределување, додека Грците имаат држава наречена Грција, а Французите држава наречена Франција, Македонците не можат да имаат држава наречена Македонија. И, како што се плашеа повеќето Македонци,

зборовите Македонец и Македонци за опишување на нивниот етнички идентитет сега често се заменуваат со „северномакедонец“ и „северномакедонци“. Така, преку користење на своите пријатели и сојузници, Грција направи Франција и Обединетите нации да станат активни учесници во негирањето на македонскиот етнички идентитет.

Следните два примера се од Австралија. Австралија има голема македонска дијаспора, но уште поголема и политички поактивна грчка дијаспора.

Во февруари 1994 година, откако 58 држави ја признаа Република Македонија, тоа го стори и австралиската влада, но под „привремената референца“ на ОН. Ова признавање беше остро критикувано од претставници на грчко-австралиската заедница, по што следуваа неколку недели на високо профилирани акти на подметнување пожари и палежи, при што најтешко беа погодени македонските имоти, вклучително и цркви и бизниси.

Австралиската влада потоа се сретна со претставници на грчката заедница и прифати нивно барање Македонците од Република Македонија да се нарекуваат „славо-македонци“. Оваа одлука беше објавена на телевизија без никаква претходна консултација со македонско-австралиската заедница.

Соодветно на тоа, беше издадена Директива до австралиските владини оддели и агенции да „го користат описот ‘славо-македонци’ кога се однесуваат на лица кои живеат во или потекнуваат од FYROM“. Директивата исто така наведуваше дека Македонците кои не потекнуваат од Републиката, како оние од Грција, да се нарекуваат „асоцијати на славо-македонците“. Не се шегувам.

Македонската заедница беше шокирана од оваа директива и од нејзиното негирање на основното право на самоидентификација. Како одговор, австралиско-македонската заедница веднаш најави дека ќе започне национална кампања на граѓанска непослушност против директивата и владата.

Националната политичка сцена изгледаше вака.

На грчката страна беа Австралиската лабуристичка влада и Федералната либерална опозиција, либералните влади во државите Викторија, Нов Јужен Велс и Јужна Австралија, како и лабуристичката опозиција во Јужна Австралија која подоцна стана влада. Овие три држави имаат многу големи грчки заедници кои бројчено ги надминуваат македонските заедници, и постоеше бесрамна игра за привлекување или задржување гласови. Дополнително, членови на овие парламенти, како и федералниот министер за имиграција и етнички прашања и министерот за етнички прашања на Нов Јужен Велс, беа од грчко потекло.

На македонската страна беа австралиската јавност, мнозинството од бројните етнички заедници во Австралија, австралиските медиуми, вклучително и мултикултурниот јавен сервис SBS, како и австралискиот закон.

Спроведувањето на директивата беше бавно, можеби затоа што и јавната администрација разбра дека е погрешна. Толку бавно беше спроведувањето што директивата беше повторно издадена неколку месеци подоцна. Во текот на неколку години се појавуваа вознемирувачки приказни за Македонци кои се изјасниле како Македонци, а нивната етничка припадност била променета во „славо-македонска“. Со текот на времето ваквите случаи се намалија, а во 2008 година владата ја укина директивата.

Но тоа не беше целата приказна.

Викторија има најголема македонска популација во Австралија, но уште поголема грчка популација која традиционално гласаше за Лабуристичката партија. Либералниот премиер на Викторија и неговата влада видоа можност да ги привлечат грчките гласачи од Лабуристите и отворено заставаа на грчката страна со многу запаливи изјави, како на пример дека Федералната лабуристичка влада ја „предала“ грчката заедница со признавањето на Македонија.

Во јули 1994 година, владата на Викторија воведо сопствена директива – дека македонскиот јазик, кој широко се изучуваше во училиштата во Викторија, отсега ќе се нарекува „македонски (славонски)“.

Македонската заедница повторно беше шокирана и веднаш се спротивстави на овој потег. Директивата предизвика огромна вознемиреност. Австралиско-македонскиот комитет за човекови права и Здружението на македонските наставници во Викторија покренеа правна постапка против владата на Викторија и директивата. Комесар во Комисијата за човекови права и еднакви можности првично ја отфрли жалбата, но одлуката беше обжалена и судија од Федералниот суд на Австралија ја прифати жалбата. Владата на Викторија потоа се жалеше до Целосниот федерален суд и ја изгуби жалбата, а потоа и барањето за жалба до Врховниот суд на Австралија беше одбиено. Случајот повторно беше разгледан од Комисијата за човекови права и еднакви можности, која, како и Федералниот суд, утврди дека директивата е дискриминаторска и расистичка и дека го прекршува Законот за расна дискриминација.

Комесарот напиша дека директивата „вклучувала разликување врз основа на етничко потекло при преименувањето на македонскиот јазик и имала ефект на нарушување на признавањето, на еднаква основа, на човековото право на културен живот на корисниците на македонскиот јазик, и изјавувам дека тужениот не треба да продолжи со ваквото незаконско однесување“.

На федералната владина директива за македонскиот идентитет ѝ беа потребни 14 години за да биде поразена. На директивата на владата на Викторија за македонскиот јазик ѝ беа потребни шест години. Ова се два примера каде што Грција вложи огромен напор, но на крајот беше неуспешна во ширењето на својот јазик на етничко негирање. Но, овие примери јасно го покажуваат нејзиниот *modus operandi* и начинот на кој се обидува да ги искористи политичките симпатизери, политичките системи и опортунистичките политичари.

Мојот последен пример се однесува на тоа како академиците и универзитетите се користат за ширење на овој јазик на етничко негирање.

За жал, илјадници академски трудови и книги користат некои од овие грчки термини за етничко негирање. Во оваа литература, наместо да читаме за Македонци, читаме за етнички непостоечки луѓе наречени „славо-македонци“, за нечесни еуфемизми како „словенски говорители“ и слично. Тоа е крајно непочитливо и расистичко.

Речиси сите грчки академици и академски трудови ја користат оваа терминологија. Голем дел од неа доаѓа и од негрчки академици кои прават преглед на литература или кабинетски истражувања, или кои самите се декларираат како филхелени. Ова е најчесто кај британските академици.

Свесни или не, овие академици применуваат двојни стандарди кога пишуваат за Македонците. На пример, тие не ги опишуваат Србите, Бугарите и другите само како Словени или словенски говорители; не ги опишуваат Французите како Латини или латински говорители; и секако не ги опишуваат Англичаните, Холанѓаните, Швеѓаните, Американците, Канаѓаните, Австралијците и другите како Германици или германски говорители.

Ниту еден друг идентитет – грчки, бугарски, француски или некој друг – не е предмет на истата контрола, критика, стандарди и двојни стандарди како македонскиот идентитет.

Време е да се стави крај на она што јас го нарекувам Балкански мит за крофната – идејата од XIX и XX век дека луѓето во Грција знаеле дека се Грци, луѓето во Бугарија знаеле дека се Бугари, луѓето во Србија знаеле дека се Срби, луѓето во Албанија знаеле дека се Албанци, но некако луѓето во средината, луѓето во Македонија, не знаеле дека се Македонци – дека на овие луѓе им биле потребни целосни странци, политичари и академици од далечни места, да им кажат кои се.

Од каде потекнува оваа бизарна идеја?

Академичарката Ипек Јосмаоглу вели: „Прашањата за тоа што и кои ја сочинуваат Македонија и Македонците создавале шпекулации уште од почетокот на XIX

век.“ Почетокот на XIX век, секако, е периодот кога беше создадена модерната грчка држава со помош на империјалните Франција, Британија и Русија. И како своите „родители“, новата Грција имаше империјални амбиции – „Мегали идеја“, идејата за голема Грција. Токму тоа доведе до Македонскиот геноцид и до грчкиот речник на културен геноцид, кој премногу академици свесно или несвесно го прифаќаат и го шират. Ако ве загрижуваат самоидентификацијата и етничкото негирање и ако се сретнете со оваа терминологија – ве молам, посочете го тоа.

Ви благодарам за вниманието.

Виктор Бивел е новинар, уредник и издавач и основач на Pollitecon Publications.

Македонска Нација

24 Декември 2025